

XITOIY XALQ RESPUBLIKASIDA SANOAT TARMOQLARINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI VA UNING ZAMONAVIY USTUVOR YO'NALISHLARI

<https://doi.org/10.24412/2181-1784-2025-26-648-658>

Sadibekova B.D.

TDSHU, i.f.n., dotsent

Annotatsiya. Mazkur maqoja XXRsida sanoat tarmoqlarining rivojlanish bosqichlari va uning zamonaviy ustuvor yo'nalishlariga bag'ishlangan bo'lib, unda mamlakatda sanoat ishlab chiqarish sohasidagi muayyan o'zgarishlar uning ustivor tarmoqlari orqali chuqur tahlil etilgan.

Kalit so'zlar: sanoat tarmoqlari, modernizatsiya, ustuvor tarmoqlar, sun'iy intellekt, yashil iqtisodiyot, mashinasozlik va metallurgiya, yoqori texnologik mahsulotlar, robottexnologiyasi.

Аннотация. В данной статье рассматриваются проблемы и основные приоритетные направления промышленного развития Китая за последние десятилетие. Также анализируются определенные изменения, происходящих в разрезах отраслей промышленности страны.

Ключевые слова: отрасли промышленности, модернизация, приоритетные направления, искусственный интеллект, зеленая экономика, машиностроение и металлургия, продукции высокой технологией, робототехнологии.

Abstract. This article examines the challenges and key priorities for China's industrial development over the past decade. It also analyzes specific changes across the country's industrial sectors.

Keywords: industrial sectors, modernization, priority areas, artificial intelligence, green economy, mechanical engineering and metallurgy, high-tech products, robotics.

Ma'lumki, dunyo miqyosida hozir innovatsion rivojlanish davri deb tan olinayotgan paytda Xitoy sanoatida ham qator o'zgarishlar yuz bermoqda. Mamlakatdagi an'anaviy sanoat tarmoqlari hisoblangan mashinasozlik va metallurgiya sohalari o'z rivojlanishini sohani modernizatsiyalash va undagi yaratilayotgan qo'shimcha qiymatni oshirish orqali davom etmoqda. Ya'ni mehnattalab ishlab chiqarishdan yoqori texnologik mahsulotlarni ishlab chiqarishga urg'u qo'yish orqali rivojlanishni davom ettirmoqda.

Yoqoridagi fikrlarni davom ettiradigan bo'lsak, 2030-yillarga qadar XXRning sanoat tarmoqlarini ustuvor zamonaviy yo'nalishlari sifatida uning yoqori texnologik sektorlari sifatida quyidagi tarmoqlarni atab o'tish joizdir: elektronika; elektromobillarni ishlab chiqarish; litiy-ionli akkumulyatorlarni ishlab chiqarish; quyosh energetikasi; sun'iy intellektni rivojlantirish; kvant texnologiyasi; ilg'or robottexnikasi.

Agar XXRsi sanoatining rivojlanishiga e'tiborimizni qaratsak, unda maskur sohani rivojlanishida quyidagi asosiy bosqichlarni atab o'tish lozim:

1.-bosqich: 1949–yillargacha bo'lgan davr – hunarmandchilik elementlari mavjud agrar iqtisodiyot;

2.-bosqich: 1949-1978-yy.: Ogir sanoatga asoslangan sovet industriallashtirish modeli;

3.-bosqich: 1978-2000 yy.: Den Syao Pinning iqtisodiy islohotlari va mamlakatda maxsus iqtisodiy zonalarining tashkil etilishi;

4- bosqich: 2000-2025 yy.: Texnologik sakrash va "Xitoyda ishlab chiqarilgan 2025" dasturini amalga oshirishdan iborat bo'ldi.

Agar, biz XXR sanoatidagi o'sish sur'atlariga e'tibor qaratsak, unda quyida jadval 1. orqali uning 1950-yillardan to hozirgi davrdagi 10 yilliklar kesimidagi o'rtacha o'sish sur'atlarini ko'rib chiqamiz.

Jadval 1

XXR sanoatidagi o'sish sur'atlari (o'n yilliklarda, % da)¹

r/t	davrlar	o'rtacha o'sish, % da
1.	1950-1960	8,2%
2.	1960-1970	6,4%
3.	1970-1980	7,9%
4.	1980-1990 -	11,3%
5.	1990-2000 -	13,5%
6.	2000-2010 -	10,8%
7.	2010-2020	6,7%
8.	2020-2025 -	5,2%

Jadval 1.dan ko'rib turganimizdek, Xitoy sanoati oxirgi 75 yilda biror maritaba ham o'z o'sishini nafaqat to'xtatmagan, balki 1980-2010-yillarda hatto 10%dan ko'proqqa oshirishga muvaffaq bo'lgan.

¹ Байнев В.Ф. Промышленная политика Китая как главный фактор его социальноэкономического развития / В.Ф. Байнев, Ч. Бинь // Экономическая наука сегодня. — 2020. — № 12. — С. 100–114. — URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=44406850> (дата обращения: 05.02.2024).

2020 va 2021-yillarda, COVID-19 ta'siriga qaramay, Xitoyning sanoatdagi qo'shilgan qiymati ikki yil ichida o'rtacha o'sish sur'ati 6,1%ga yetadi, bu nafaqat mamlakat iqtisodiyotining barqarorligini, balki uning iqtisodiy salohiyatining barqarorligini ham ta'minladi. Soha ekspertlari tahlillariga ko'ra, uzoq muddatli istiqbolda Xitoyning ishlab chiqarish sanoati to'liq tizimga, to'liq qo'llab-quvvatlovchi vositalar, kuchli mustahkamlik va katta salohiyatga ega bo'lsa ham, uning uzoq muddatli asoslari o'zgarmadi. Hozirda korxonalarda ish va ishlab chiqarishni qayta yo'lga qo'yish ishlari uyushqoqlik bilan olib borilib, korxonalar ishlab chiqarish quvvatiga chiqish uchun bor imkoniyatlarini ishga solishda mamlakat iqtisodiy siyosati va uzluksiz sa'y-harakatlarning rivojlanishi bilan Xitoyning sanoat iqtisodiyoti imkon qadar tezroq normal yo'lga qaytdi.

Ta'kidlash lozimki, Xitoy sanoati milliy iqtisodiyotning asosiy qismi va uning bosh o'sish dvigateli hisoblanadi. Xitoy Kommunistik partiyasining 18-Milliy Kongressidan beri, Xitoyning sanoat tizimi 41ta sanoat toifasi, 207ta sanoat o'rta toifasi va 666ta sanoat sub toifasi bilan yanada mustahkamlandi. Sanoat zanjiri ta'minot zanjirining mustahkamligi va raqobatbardoshligi doimiy ravishda takomillashtirilib, Xitoyning tashqi zarbalarga dosh berish qobiliyatini samarali oshirdi.

Hozirgi davrda 500ta asosiy sanoat mahsulotlari orasida Xitoy ishlab chiqarishning 40%dan ortig'iga ega bo'lib, u bu yo'nalishda dunyoda birinchi o'rinni egalladi. So'nggi o'n yillikdagi sanoat iqtisodiy rivojlanishiga nazar tashlasak, Xitoy asosan quyidagi choralarni amalga oshirdi:

1. Rejalashtirish bo'yicha rahbarlikni kuchaytirishga e'tibor qaratdi. O'rta va uzoq muddatli reja va 5 yillik rejaning maqsad va vazifalaridan kelib chiqqan holda, o'rta va uzoq muddatli istiqbollarni o'zida mujassam etgan sanoat iqtisodiyotini rivojlantirishning maqsadli tizimini shakllantirish uchun yillik kutilayotgan vazifalar va ish rejalari o'z vaqtida shakllantirildi. qisqa muddatli rivojlanish va siljishlar ham amalga oshirildi.

2. So'nggi o'n yil ichida tegishli idoralar bir-biri bilan muvofiqlashtirilgan holda ishladilar va markaziy hamda mahalliy hukumatlar bilan birgalikda investitsiyalar hajmini oshirish, iste'molni rag'batlantirish, transport vositalarining silliq harakatini ta'minlash va atrof-muhitni yaxshilashga qaratilgan sanoat o'sishini barqarorlashtirish bo'yicha bir qator chora-tadbirlarni ishlab chiqdilar va sanoat iqtisodiyotining uzluksiz ishlashini samarali ta'minlashga erishilmoqda.

3. Kinetik energiyaning konversiyasini tezlashtirishga harakatlar boshlandi. Mamlakatda texnologik transformatsiyalar va korxonalar jihozlarini yangilashni tezlashtirish, aqlli, yashil va yuqori darajadagi transformatsiyani rag'batlantirish

ishlari hamda zamonaviy sanoat tizimini qurishni jarayoni tezlashtirishga va yuqori sifatli rivojlanishga erishishga harakat qilinmoqda.

4. Bozor ishtirokchilarini faollashtirishga e'tibor qaratilib, kichik, o'rta va mikro korxonalarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashni kuchaytirish ishlari davom ettirilmoqda.

Oxirgi yillarda Xitoyning ishlab chiqarish sanoatining keng qamrovli kuchi va xalqaro ta'siri sezilarli darajada oshdi. Ishlab chiqarish sanoatining qo'shilgan qiymati 16,98 trillion yuandan 31,4 trillion yuanga yetdi va uning dunyodagi ulushi taxminan 20%dan qariyb 30%ga oshdi. Xitoyning ishlab chiqarish sanoatining sifat darajasida umumiy sakrashni rag'batlantirish uchun undagi o'zgarishlarni rag'batlantirish, jadallikni oshirish va quyidagi sifatlarni yaxshilash zarur:

■ birinchi navbatda, asosiy sanoat quvvatini barqarorlashtirish lozim. Temir yo'l tranziti va energetika uskunalari kabi bir qator asosiy mahsulotlar va materiallar "sanoat bazasini mustahkamlash" va "sanoat bazasini qayta qurish" loyihalarini amalga oshirish orqali, asosan ichki ehtiyojlarni qondirdi. U quvvat akkumulyatorlari va qo'shimcha ishlab chiqarish kabi 22ta milliy ishlab chiqarish innovatsion markazlarini, 2ta milliy va mahalliy ishlab chiqarish innovatsion markazlarini, 200 tadan ortiq viloyat ishlab chiqarish innovatsion markazlarini, 125ta sanoat asosiy davlat xizmatlari platformasini va yangi materiallar uchun 29ta asosiy platformani qurdi;

■ ikkinchidan, an'anaviy sanoatni tubdan o'zgartirish va yangilash. XXRsi ortiqcha quvvatni oshirishni faol va barqaror ravishda hal qildi, teng yoki qisqartirilgan quvvatni almashtirishni qat'iy amalga oshirdi, barcha 140 million tonna "po'lat" ni tozaladi va asosan elektrolitik alyuminiy, sement va boshqa sanoat tarmoqlarida ishlab chiqarish quvvatlari oshirildi. Mamlakatda yirik texnologik transformatsiyalar va modernizatsiya loyihalari amalga oshirilmoqda va korxonalarni yuqori darajadagi, aqlli va yashil transformatsiyalarini tezlashtirish ishlari qo'llab-quvvatlandi. 2012 yildan beri Xitoyning texnologik o'zgarishlarga investitsiyalarining sanoat investitsiyalaridagi ulushi barqaror bo'lib, u 40%dan oshdi va mamlakatga kiritilayotgan sanoat investitsiyalarini oshirish uchun muhim kuchga aylandi.

■ uchinchidan, mamlakatda rivojlanayotgan sanoat tarmoqlarini faol rivojlantirish rejasi ishlab chiqildi va amalga oshirilmoqda, bu boradagi texnologiyalar va standartlar qo'llab-quvvatlanmoqda hamda asbob-uskunalar ishlab chiqarishning ro'li sezilarli darajada oshirilmoqda. Yangi energiya vositalari, aqlli telefonlar ishlab chiqarish kabi asosiy tarmoqlar dunyodagi eng yuqori o'rinlarni egallamoqda. Maishiy xizmat robotlarini, tibbiy reabilitatsiya va boshqa sohalardagi

keng ko'lamli ilovalarni ishlab chiqarish rivojlandi. Hozirda ortopedik va jarrohlik robotlari 20 000 ta operatsiyalarni muvaffaqiyatli bajarishga erishdilar.

■ to'rtinchidan, sanoat mahsulotlari sifatini oshirishga e'tibor qaratilmoqda. Xitoy mahsulot turlarni ko'paytirish, ularning sifatni yaxshilash va brendlarni yaratish bo'yicha ("uchta mahsulot") maxsus harakatlarini amalga oshirish, o'rta va yuqori darajadagi mahsulotlarni etkazib berish imkoniyatlarini sezilarli darajada oshirdi. Mamlakatda ishlab chiqarilgan intellektual terminallar va aqlli maishiy texnika nafaqat turli xil ichki ehtiyojlarni qondiradi, balki chet elda ham yaxshi sotiladi. Sifatni oshirish bo'yicha maishiy texnika, poyabzal ishlab chiqarish sanoatlari va boshqa sohalar hamda xalqaro standartlar o'rtasidagi muvofiqlik 95 foizdan oshdi. Brend yaratish nuqtai nazaridan, 2021-yilda sanoat va axborot texnologiyalari sohasidagi 24ta brend dunyoning 500ta eng yaxshi brendlari qatoriga kirdi, bu 2012 yilga nisbatan 14 taga ko'p.

Xitoyda kichik, o'rta va mikro korxonalarining hissasi ahamiyatli tarzda tobora ortib bormoqda. Xitoy Kommunistik partiyasining 18-Milliy Kongressida har yili kichik va o'rta korxonalar ishini rag'batlantirish choralarini ko'rib bormoqda. Aytish kerakki, Xitoy kichik va o'rta korxonalarni rivojlantirishga ko'maklashish uchun misli ko'rilmagan sa'y-harakatlarni amalga oshirdi va bu yo'nalisdagi intensiv siyosat olib bordi. XKPsining 18-Milliy Kongressidan keyin, mamlakatdagi kichik, o'rta va mikro korxonalarining asosiy raqobatbardoshligi sezilarli darajada yaxshilandi va ularning ahamiyati mamlakat milliy ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga qo'shgan hissasi tobora ko'proq e'tiborga olindi. Ular asosan, quyidagi uchta xususiyatga ega:

1. Tez o'sish. 2021-yil yakuniga ko'ra, mamlakat bo'yicha korxonalar soni 48,42 millionga yetdi va u 1,7 barobarga o'sdi, ularning 99 foizdan ortig'i kichik va o'rta korxonalardir. Xususan, sanoat sohasida Xitoyda belgilangan hajmdan yuqori bo'lgan kichik va o'rta sanoat korxonalari soni 400 000 ga yetdi, operatsion daromad 75 trillion yuandan oshdi va umumiy foyda 4,7 trillion yuanga yetdi, bu esa 23,5 foizga, 38,7 foizga va 2012 yilga nisbatan mos ravishda 37,1 foizga o'sgan².

2. Katta hissalilik. To'rtinchi iqtisodiy aholini ro'yxatga olish ma'lumotlariga ko'ra, kichik va o'rta korxonalarda ishlaydiganlar soni barcha korxonalarda ishlaydiganlar umumiy sonining 80 foizini tashkil etdi. 2021 yilda Xitoyda xususiy korxonalarda ishlaydigan shaxslarning umumiy soni 400 million kishiga yetdi, bu 2012 yilga nisbatan, 200 milliondan ortiqqa o'sdi. Xususiy korxonalar, asosan kichik, o'rta va mikro korxonalar Xitoyning eng yirik tashqi savdo operatorlari bo'lib, ular iqtisodiyotga 58,2 foizdan ko'proq hissa qo'shadilar.

² Industrial Production Operation in December 2021. URL: http://www.stats.gov.cn/english/PressRelease/202201/t20220118_1826495.html (accessed: 03.02.2022).

3. To'la quvvatlilik. So'nggi yillarda Xitoyda kichik va o'rta korxonalar rivojlanishining o'ziga xos xususiyati, ularning "mutaxassislik va innovatsiyalar" rivojlanish yo'lidan borishi bo'ldi. Ixtisoslashtirish va innovatsiyalarga ixtisoslashgan "kichik" korxonalarining 60 foizdan ortig'i asosiy sanoat sohasiga tegishli bo'lib, ularni 70 foizdan ortig'i 10 yildan ortiq vaqt davomida sanoatga chuqur jalb qilingan, 80%dan ortig'i strategik rivojlanayotgan korxonalar safiga kirgan. "Ixtisoslashgan va yangi" kichik va o'rta korxonalar yaxshi o'sishga va kuchli innovatsion qobiliyatga ega. Ular zanjirni mustahkamlash, to'ldirish va barqarorlashtirishda katta ro'l o'ynaydi.

Xitoy ishlab chiqarish sanoatini mustahkamlash, optimallashtirish va kengaytirish uchun katta sa'y-harakatlarni amalga oshirdi va ishlab chiqarish sanoatining keng qamrovli kuchi va xalqaro ta'siri sezilarli darajada oshdi. 2012 yildan 2021 yilgacha sanoat qo'shilgan qiymati 20,9 trillion yuandan 37,3 trillion yuanga o'sdi, o'rtacha yillik o'sish 6,3 foizni tashkil etdi. Ishlab chiqarish sanoatining qo'shilgan qiymati 16,98 trillion yuandan 31,4 trillion yuanga o'sdi va uning dunyodagi ulushi taxminan 20 foizdan qariyb 30 foizga oshdi. 500 ta asosiy sanoat mahsulotlari orasida Xitoy mahsulotlarining 40 foizdan ortig'ini ishlab chiqarish dunyoda birinchi o'rinda turadi. To'liq sanoat tizimining afzalliklari 41 ta asosiy sanoat toifalari, 207 ta o'rta sanoat toifalari va 666 ta sub sanoat toifalari bilan yanada mustahkamlandi.

So'nggi o'n yil ichida ta'minot tizimining sifatini oshirish va sanoat tuzilmasini yanada optimallashtirish bo'yicha sa'y-harakatlar amalga oshirildi. Rivojlanayotgan tarmoqlarning yanada intensivlashdi, xizmat ko'rsatuvchi robotlar, aqlli kiyiladigan uskunalar va boshqa mahsulotlar kuchli o'sdi. Yangi energiya vositalarini ishlab chiqarish va sotish ketma-ket etti yil davomida dunyoda birinchi o'rinni egalladi. Yangi moddiy sanoatning ishlab chiqarish qiymati ikki baravar oshdi, an'anaviy sanoatni o'zgartirish va modernizatsiya qilish tezlashdi, raqamlashtirish va yashil transformatsiya har tomonlama rag'batlantirildi. Yuqori texnologiyali ishlab chiqarish va asbob-uskunalar ishlab chiqarishning belgilangan hajmdan yuqori bo'lgan qo'shilgan qiymatdagi ulushi 2012 yildagi 9,4% va 28%dan, 2021-yilda mos holda 15,1% va 32,4%ga oshdi. Mintaqaviy sxema doimiy ravishda optimallashtirildi, asosiy hududlarning yetakchi ro'li yanada oshirildi, elektron axborot va temir yo'l tranziti sohalorida ko'plab ilg'or ishlab chiqarish klasterlari shakllantirildi.

O'tgan davr ichida innovatsion rivojlanish strategiyasini amalga oshirish uchun katta sa'y-harakatlar qilindi va asosiy sohalarda innovatsiyalarni yangi bosqichga olib chiqildi. Ko'p sonli muhim innovatsion yutuqlar Xitoyning ishlab chiqarish sanoatini yangi cho'qqilarga olib keldi, ishlab chiqarish korxonalarining kuchi

sezilarli darajada oshdi. Kichik, o'rta va mikro korxonalarning asosiy raqobatbardoshligi sezilarli darajada yaxshilandi

O'tgan o'n yil ichida Xitoy yuqori sifatli korxonalarini etishtirishga e'tibor qaratdi va ishlab chiqarish korxonalarining kuchi va raqobatbardoshligi sezilarli darajada oshdi. 73ta sanoat korxonasi dunyoning eng yaxshi 500ta korxonasi ro'yxatiga kirdi va belgilangan hajmdan yuqori bo'lgan sanoat korxonalarining aktivlari miqyosi ikki baravar oshdi. 40000 dan ortiq "ixtisoslashtirilgan, maxsus va yangi" kichik va o'rta korxonalar, 4762 ta "kichik" korxonalar va ishlab chiqarishda 848ta yagona chempion korxonalar tashkil etildi. Belgilangan hajmdan yuqori bo'lgan sanoat korxonalarining ilmiy-tadqiqot investitsiyalarining umumiy intensivligi ikki baravar oshdi, yangi mahsulotni sotishdan tushgan daromadning biznes daromadlaridagi ulushi 11,9%dan 22,4%ga oshdi va 570dan ortiq sanoat korxonalari 2500 ta eng yaxshi global reytinglar ro'yxatiga kiritilgan.

2021-yil oxiriga kelib, milliy sanoat korxonalaridagi asosiy jarayonlarni raqamli nazorat qilish darajasi va raqamli ilmiy-tadqiqot va dizayn vositalarining ommabopligi mos ravishda 51,3% va 74,7%ga yetdi, bu 2012 yilga nisbatan 30,7 va 25,9% punktga yuqori. yangi texnologiyalar va yangi ilovalarning ta'siri, Xitoyning ishlab chiqarish sanoatining ishlab chiqarish tartibi, korxona shakli, biznes modeli va bandlik rejimi islohotni tezlashtirdi, sifatni yaxshilash, xarajatlarni kamaytirish, samaradorlikni oshirish, yashil va xavfsizlik nuqtai nazaridan, ishlab chiqarish sanoatining rivojlanishiga samarali yordam berdi.

Aqlli ishlab chiqarish muhandisligi jadallik bilan amalga oshirildi. Intellectual ishlab chiqarish uchun 42 ta xalqaro standartlar va 300 dan ortiq milliy standartlar chiqarildi va asosiy umumiyliklar va asosiy texnologiyalar bo'yicha milliy standartlarning qamrovi 97,5%ga yetdi. 700 dan ortiq raqamli ustaxonalar va aqlli zavodlar qurilgan. Aqlli ishlab chiqarish pilot ko'rgazma loyihasining ishlab chiqarish samaradorligi o'rtacha 48%ga oshirildi, mahsulotni ishlab chiqish davri o'rtacha 38%ga qisqartirildi va nuqsonli mahsulot darajasi o'rtacha 35%ga kamaydi.

Sanoat internet innovatsiyalari va rivojlanishini amalga oshirish bo'yicha mamlakatda uchta asosiy tizimni qurishni tezlashtirildi: tarmoq, platforma va xavfsizlik. Sanoat Internet ilovalari milliy iqtisodiyotning 45ta asosiy toifalarini qamrab oldi, yuqori sifatli sanoat internet-ekstranetlari esa butun mamlakatning 300dan ortiq shaharlarini qamrab oldi. 150dan ortiq yirik sanoat internet-platformalari ishlab chiqarildi va 78 milliondan ortiq sanoat uskunalari ulandi. Sanoatni qo'llab-quvvatlash salohiyatini jadal yaxshilash. 2012 yildan to 2021 yilgacha Xitoyning elektron axborot ishlab chiqarish sanoati ko'lami 10,7 trillion yuandan 14,1 trillion yuanga, dasturiy ta'minot sanoati miqyosi esa 2,5 trillion yuandan 9,5 trillion yuanga oshdi.

Jadval 2.

2019-2020-yillarda Xitoy asosiy sanoat tarmoqlarining o'sish sur'atlari

Ishlab chiqarish tarmoqlari	2020 y., % da	2019 y., % da	O'sish, p.p.da
Tekstil sanoati	4,0	5,5	-1,5
Kimyo mahsulotlarini iishlab chiqarish	3,8	9,5	-5,7
Nometal mineral mahsulotlarini ishlab chiqarish	3,7	7,7	-4,0
Qora metallarn iishlab chiqarish	0,3	6,2	-5,9
Umumiy mashinasozlik mahsulotlari	10,5	5,9	+4,6
Avtomobilsozlik	12,2	15,5	-3,3
Kemasozlik va samolyotsozlik, temir yo'l uskunolari hamda boshqa transport uskunolari	10,6	3,2	+7,4
Telekommunikatsiya, komp'yuter va boshqa electron uskunalar	13,8	10,0	+3,8
Issiqlik va elektr energiyasini ishlab chiqarish va taqsimlash	7,8	4,8	+3,0

Manba: Industrial Production Operation in December 2021. URL: http://www.stats.gov.cn/english/PressRelease/202201/t20220118_1826495.html (accessed: 03.02.2022).

Xitoyda keng ko'lamli sanoatlashtirish siyosati olib borilishi natijasida, mamlakatda sanoat va unga xizmat ko'rsatish tarmoqlarida yahlit sanoat tizimi shakllandi, ilgari mamlakatda bo'lmagan yangi sanoat ishlab chiqarish sohalari vujudga keldi.

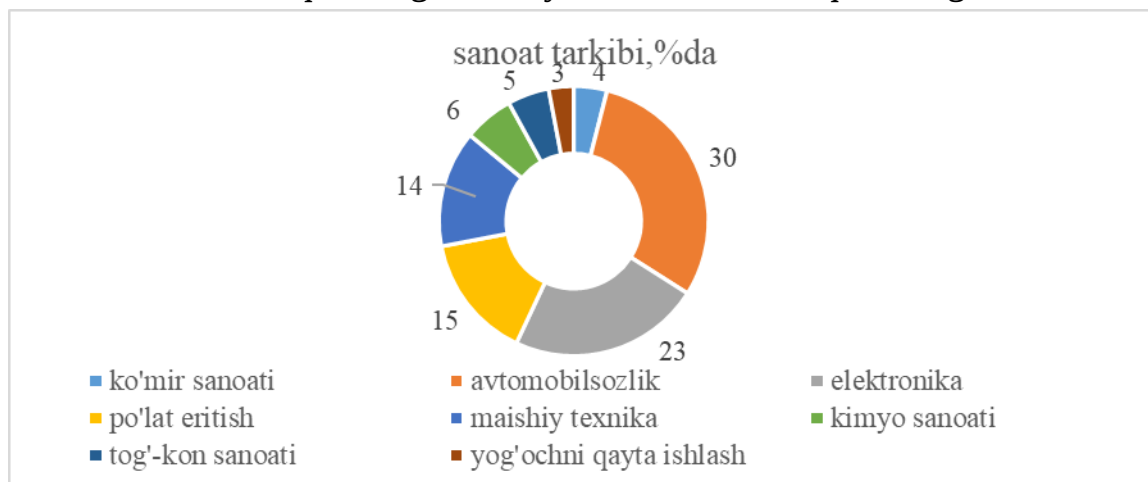
XXI-asr boshiga kelib, Xitoy quyidagi mahsulotlarni ishlab chiqarish bo'yicha, jahonda yetakchi o'rinlarni egaladi, xususan:

I-o'rinda — po'lat eritish; ko'mir qazib chiqarish; sement, kimyoviy o'g'it va televizor ishlab chiqarish; g'alla, paxta, yog'i olinadigan yog'li o'simliklar va mevalar yetishtirish.

II-o'rinda — Elektroenergiya, sintetik va paxtali gazlamalar ishlab chiqarish; go'sht va choy bargi yetishtirish.

Rasm 1.

XXR sanoat tarmoqlarining umumiy sanoat ishlab chiqarishdagi hisssasi, %da*

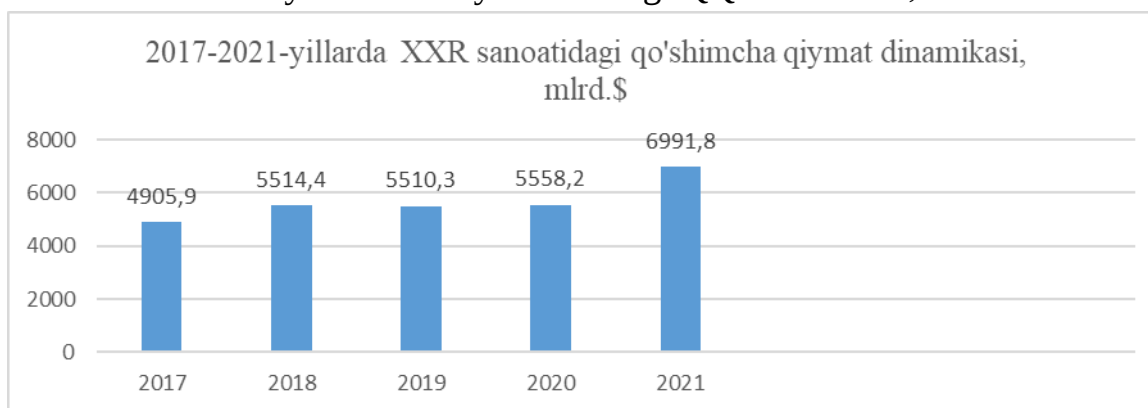

Manba: <https://visasam.ru/emigration/economy/promyshlennost-kitaya.html> asosida tuzildi.

Mamlakatdagi 30% sanoat korxonalari davlatga tegishli bo'lib, hukumat og'ir sanoatni, harbiy sanoatni va kosmonavtika uchun ishlanmalarni nazorat qiladi. O'z o'rnida ta'kidlash lozimki, 2022-yilga kelib, Xitoyning jahon savdosidagi ulushi ham ortib bordi. Mamlakat eksport hajmi bo'yicha, 1-o'ringa, import qilish bo'yicha - 2-o'ringa, bevosita xorijiy investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha ham, 2-o'ringa chiqdi.

Rasm.2.

2017-2021-yillarda Xitoy sanoatidagi QQ dinamikasi, mlrd.doll.*

Manba: China Statistical Yearbook 2022 [Электронный ресурс]. URL: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/nd-sj/2022/indexeh.htm> (дата доступа: 19.01.2023). asosida tayyorlandi

2022-yil ma'lumotiga ko'ra, Xitoyning JaIM hajmi \$19,28 trln.AQShni tashkil etdi, uning oltin-valyuta zahirasi taxminan, 3.7 trln.dan ortiqroq bo'ldi.

Undan tashqari, mamlakatga kirib kelayotgan investitsiyalar hajmini sekinlashuvi yuz berayotganligini bilan, lekin uning hajmimi baribir o'sayotganligini ko'ramiz.

XXR sanoatining keskin o'sishini asosiy sabablari quyidagilardan iborat: aholining mehnatsevarligi; tabiiy resurslarning katta miqdordaligi; ishlab chiqarishning ahamiyatli hajmini mavjudligi ularni katta miqdorda eksport qilishga imkoniyat yaratadi; davlat tomonidan biznes uchun qulay sharoitlarni yaratib berganligi; ishlab chiqarish klasterlarga ajratilganligi; asosiy ishlab chiqarish va uning tuzilmalarini bitta zonaga yig'ilganligi (konsentratsiyasi), ular esa, o'z navbatida, tovarlarning tannarxiga va sifatiga ta'sir qiladi. 2021-yilda 2017-yilga nisbatan, XXRsi sanoatidagi yalpi qo'shimcha qiymatni o'sish sur'ati 42,5 %,ni tashkil etgan. Bunda eng asosiy yutuqqa – innovatsion texnologiyalarni rivojlantirish orqali erishilgan. Xitoy sanoatidagi yaratilgan qo'shimcha qiymatining o'zgarishini tahlil qilamiz va uni quyidagi jadval 3.asosida ko'rib chiqamiz.

Jadval 3.

XXR sanoatida yaratilgan qo'shimcha qiymatning o'zgarish dinamikasi³

Korxonalar turlari	2021 y. %da	2014 y.%da	O'sish, n.p.
Sanoatning umumiy qo'shimcha qiymati	6,1	8,3	-2,2
Mulk shakli bo'yicha:			
Davlat korxonalari va kontrol paket aksiyali davlat korxonalari	1,4	4,9	-3,5
Jamoa korxonalari	1,2	1,7	-0,5
Hissadorlik korxonalari	7,3	9,7	-2,4
Xorijiy kapital ishtirokidagi va Tayvan hamda Hongkong ishtirokidagi korxonalar	3,0	6,3	-3,3

2021- yil natijasiga ko'ra, yirik sanoat korxonalarining operatsion faoliyatidan ko'rgan daromadi 0,8%ga o'sdi (110,3 trln.yuan), ularning foydasi esa, 2,3%ga (6,4 trln.yuan) qisqardi. Amalda Xitoy noldan boshlab, jahon bozorida iqtisodiyotning raqobatbardosh yoqori texnologik sektorini yaratishga muvaffaq bo'ldi. Bular esa, eksportga yo'naltirilgan yoqori tezlikdagi temir yo'llar, mikroelektronika, telekommunikatsion uskunalar ba h.k.z.

2022-yilda davlat korxonalari bo'yicha ishlab chiqilgan qator direktiv hujjatlar davlat korxonalarini qo'shma tartibiga o'tish tizimini rivojlantirish va davlat mulkini boshqarish sifatini oshirishga yo'naltirilgan bo'lib, ular quyidagilarni

³ Годовой обзор состояния экономики и основных направлений внешнеэкономической деятельности Китайской Народной Республики в 2021 году Пекин, 2022 г.С.25

ko'zda tutdi: direktorlar kengashi tomonidan yuqori bo'g'in boshqaruvchilari ustidan nazorat o'rnatish; qo'shimcha kuzatuvchilar kengashini tuzish (o'z navbatida ular direktorlar kengashi va yuqori bo'g'in boshqaruvchilarini nazorat qiluvchi); korrupsiyaga qarshi kurashadigan davlat korporatsiyalari tarkibida partiya qismini saqlab qolish.

Umumlashtirib, shuni ta'kidlash kerakki, bugungi kundagi jahon bozorida talab pasayib borayotgan bir sharoitda, Xitoy hukumatining bu boradagi amalga oshirilayotgan ichki bozordagi talabni rag'batlantirish orqali mahalliy ishlab chiqaruvchilarni qo'llab – quvvatlash ishlari iqtisodiy o'sishning yuqori sur'atlarini saqlab qolishda g'oyat muhim ahamiyatga ega hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Байнев В.Ф. Промышленная политика Китая как главный фактор его социальноэкономического развития / В.Ф. Байнев, Ч. Бинь // Экономическая наука сегодня. — 2020. — № 12. — С. 100–114. — URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=44406850> (дата обращения: 05.02.2024).
2. Епихина Р.А. Промышленная политика в электроэнергетическом секторе как инструмент реализации стратегии глобального лидерства Китая / Р.А. Епихина // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Политология. — 2021. — Т. 23, № 2. — С. 243–253. — DOI 10.22363/2313-1438-2021-23-2-243-253. — URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=46153800> (дата обращения: 05.02.2024).
3. Головин А.А. Популяризация науки в России и Китае: сравнительный анализ / А.А. Головин, А.К. Перевозчикова, А.А. Кобзев [и др.] // Вестник Евразийской науки. — 2023. — Т. 15. — № 5. — URL: <https://esj.today/PDF/33ECVN523.pdf> (дата обращения: 05.02.2024).
4. Kroeber A.R. China's Economy. What Everyone Needs to Know (1 ed.). / A.R. Kroeber — Oxford University Press, 2016. — 336 с.
5. Фаньян А.А. Промышленная политика Китая / А.А. Фаньян, О.С. Соскова // Экономика устойчивого развития. — 2023. — № 1(53). — С. 121–126. — DOI 10.37124/20799136_2023_1_53_121. — URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=50509962> (дата обращения: 05.02.2024).